

Preek Lukas 20, 9-19 190407
Jessa van der Vaart

Stelt u zich eens voor dat de evangelielezing die we zojuist hoorden geen gelijkenis was, maar een bericht in een buitenlandse krant: 'Landeigenaar verliest knechten en zoon in een bloedige slag met opstandige boeren.' Wat zou de lezer bij zichzelf denken? Misschien zoiets als: daar heb je weer zo'n rijke grootgrondbezitter die arme boeren afperst. Vreselijk voor de slachtoffers: de knechten en zijn zoon. Maar ja, je kon er natuurlijk op wachten dat het zou gebeuren. Dat de boeren op een dag het recht in eigen hand zouden nemen...

Maar nu het een gelijkenis was die werd voorgelezen, wat dacht u?
Misschien: hoe kan Jezus het bedenken! Zo'n verhaal over rancune en geweld...

Hoe het ook zij, duidelijk is dat het een verhaal is op het scherpst van de snede. Een waagstuk. Om te beginnen omdat ook in Jezus' dagen grootgrondbezitters niet zo'n beste naam hadden. In het Palestina van die tijd waren genoeg landeigenaren die in Zuid-Europa of Alexandrie aangenaam leefden van de opbrengsten waar de pachters van hun grond voor moesten sappelen.

Het is dus behoorlijk gewaagd dat Jezus de Eeuwige, de God van Israel vergelijkt met een grootgrondbezitter die naar het buitenland vertrekt en zijn land verhuurt aan pachters. En tegelijk is het een prachtig beeld van bijbels geloof. Er wordt hier namelijk niet zomaar een stukje grond verpacht. Het gaat om een wijngaard, het beeld bij uitstek voor het land van belofte. Zoals wijn staat voor een vrolijk hart, voor warmte en gloed over het leven, zo is de wijngaard een visioen van het goede leven. Het daadwerkelijk samen-leven van broeders en zusters.

Dat betekent dat de eigenaar zijn pachters niet alleen een stukje land verpacht, maar ze daarmee ook een kostbare belofte toevertrouwt. Het visioen van een humane samenleving. Dat mogen ze in zijn geest bewaren en beheren.

In onze tekst staat voor 'verpachten' in het Grieks een woord dat letterlijk 'uitgeven' betekent. We kennen het nog in het Nederlands: de uitgifte van stukken grond. Een heel mooi en diep woord is dat. Het zegt dat de aarde aan mensen is gegeven om te genieten van alle vruchten. Behalve de appel, die arrogant maakt. Maar voor het overige geldt dat de mensen er vrij mee om mogen gaan en vrij in mogen investeren.

Dat de landeigenaar zijn wijngaard aan pachters overlaat is dus om niets anders dan om mensen vrijheid te geven. Ruimte om de verantwoordelijkheid voor hun eigen leven op te nemen – in Zijn geest.

Het enige dat de wereldbewoners aan de Eigenaar herinnert, is dat er op gelegen momenten een vraag gesteld wordt. En daar wordt het spannend in de gelijkenis van Lukas. Als het moment daar is, stuurt de landeigenaar een knecht naar de pachters, 'opdat zij hem van de vrucht van de wijngaard zouden geven.' De eigenaar vraagt dus bij monde van zijn knecht hoe het

staat met opbrengst van de wijngaard. Is die nog in overeenstemming met dat visioen van wat een goede wijngaard is? Is er nog gerechtigheid te vinden? Is de wijngaard nog een plaats waar, zoals Jesaja zegt: 'voor de hongerigen brood wordt gebroken, waar thuislozen onder dak worden gebracht en naakten gekleed?' Of brengt de wijngaard alleen vruchten voort die bestemd zijn voor eigen gewin? Of zure druiven, omdat het een plaats is geworden waar broeders en zusters elkaar niet meer in de ogen kunnen kijken omdat ze elkaars concurrenten zijn geworden?

Welke vruchten vinden wij in de wijngaard? Zijn ze vol en rijp of niet kosher? Ergens in de thora staat dat druiven die uit onderdrukking verkregen zijn, onrein zijn. Ze mogen niet verhandeld worden.

Een indrukwekkende gedachte! Dan gaat het namelijk om de vraag of er bedrog, discriminatie of onderdrukking zit in de producten van onze bestaanswijze. Hoe zit het met alle avocado's die wij momenteel massaal versmaden. Wat betekent dat voor het milieu in de landen waar ze geproduceerd worden? Hoe zit het met onze chocola? Een paar jaar geleden werd het label 'slaafvrije chocola' geïntroduceerd. Daarvoor waren we ons nauwelijks bewust van de wereld die achter onze chocoladeconsumptie schuilgaat. En wat te denken van de kleding die we dragen? Dus wat zit er achter die vruchten? Zijn het producten van schending van mensenrechten, milieuvervuiling, uitbuiting?

Het enige dat de pachters herinnert aan de Eigenaar is dat bij tijd en wijle die vraag gesteld wordt: de vraag om iets van de vruchten van de wijngaard terug te zien. Wat voor vruchten zijn dat? Zijn er ook goede vruchten zoals toeschietelijkheid, geduld, gastvrijheid, noem maar op. De wereldbewoners leven onder kritiek van die vraag en bij de gratie van die vraag!

Ze hebben er alleen niet altijd oren naar. In de gelijkenis van Lukas roept hij zelfs een enorme agressie op. De eerste knecht die met de vraag om de vruchten komt wordt mishandeld en met lege handen weggestuurd. Zo vergaat het om de tweede en derde.

En je kunt je bij dat geweld natuurlijk afvragen waarom de eigenaar niet zelf terugkomt. Waarom gaat hij niet hoogstpersoonlijk naar zijn wijngaard om in te grijpen? Is het geen 'chef sache' wat daar gebeurt?

Een vraag die wij ons tot op de dag van vandaag stellen bij de aanblik van alle onreine en zure vruchten die deze wereld opbrengt. Alle mensonterende toestanden. Waarom komt God niet zelf om daar een einde aan te maken? Waarom blijft hij weg?

Lukas zegt dat de heer van de wijngaard geruime tijd 'buitenslands' gaat. Hij is niet hier, hij is voor langere tijd afwezig. De Duitse theoloog Dietrich Bonhoeffer heeft dat op een moderne manier mooi verwoordt door te zeggen dat wij zonder God voor het aangezicht van God staan.

Hij is er niet, maar zijn knechten zijn er wel. Hij heeft geen andere stem dan die van zijn gezanten. Geen andere stem dan die van de profeten en Jezus zijn zoon. En ik vermoed van nog veel meer mensen die op een beslissend

moment met de vraag naar de vruchten durven komen. Voor zichzelf omdat ze lijden onder uitbuiting, of omdat ze de nood van een ander zien.

Inderdaad zijn dat vragen die vaak een geweldige irritatie en zelfs agressie oproepen. Misschien wel omdat je er zelf door in verlegenheid gebracht wordt of in het nauw gedreven voelt. Dan is het inderdaad makkelijker als God zelf zou ingrijpen.

Maar wat als hij met al die mensen meekomt die die vraag stellen? Zou het zo kunnen zijn dat hij spreekt met hun stem? Dat hij meelijdt met hun lijden? En meehoopt: ach, mijn liefste kinderen, die zullen ze toch wel ontzien? Is hij niet, om opnieuw Bonhoeffer te citeren, een 'lijdende God' die aan de kant van mensen staat omdat hij is als zij: begrensd in macht, zwak.

Zo is het slot van de gelijkenis heel tragisch en tegelijk wonderlijk hoopgevend. Nadat drie van zijn knechten zijn mishandeld en met lege handen weggestuurd is de eigenaar ten einde raad. Hij vraagt zich af of hij niet zijn zoon zal sturen. Die zullen ze toch wel ontzien?

Dan komt de zoon, de erfgenaam. Daarom hebben de pachters ook zo'n hekel aan hem. Want, erfgenaam, dat willen ze natuurlijk zelf zijn. Ze willen zelf de wijngaard bezitten en beheren. Dus hij moet sowieso uit de weg. Uit zijn mond komt die vraag naar de vruchten je immers het dichtst op de huid. Uit zijn mond weet je zeker dat de Eeuwige meespreekt. Die moet dus weg. En zo gebeurt het. De pachters werpen de zoon buiten de wijngaard en doden hem.

Het lijkt het einde van het verhaal, maar Jezus geeft er een draai aan. Hij citeert een vers uit psalm 118: 'De steen die de tempelbouwers hebben veracht, is tot hoeksteen geworden.' Een wonderlijk vers. Een hoeksteen is immers een onmisbare steen in een bouwwerk. Het is de steen die alles draagt. Het fundament. En juist die steen werd weggegooid. Maar tegelijk zal de steen die werd weggegooid, de steen die werd verworpen de dragende kracht blijken te zijn.

Een aanstootgevende boodschap voor de pachters! Het is de omgekeerde wereld. Zij dachten te leven van hun eigen kracht en hun eigen winst. Maar nee, ze leven van wie ze verwerpen. Heel merkwaardig. En tegelijk is het een subtiele verwijzing van Lukas naar het paasbericht. Het verhaal over lijden, sterven en opstanding van Jezus Messias dat wij ieder jaar weer horen, gedenken en vieren. In dat verhaal blijkt dat niet de opstand van de pachters het laatste woord heeft, maar de Opgestane. De zoon, de mensenzoon zelf. Omdat hij door zijn Vader uit de puinhopen van deze wereld wordt gehaald en opgericht als de werkelijke mens die ons voorgaat.

Door wie wij ons elke dag opnieuw kunnen laten bezielen als we hem laten zeggen wat hij eigenlijk ook kwam zeggen als de pachters hem hadden laten uitspreken:

'Jullie, lieve pachters, zijn erfgenaam, mede erfgenamen. Kinderen van God tot wie de Vader gezegd heeft: al het mijne is het uwe.'

In de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest...